

Pohraničný región Skalica a cezhraničná spolupráca

V. Slavík: *Boundary Region Skalica and Trans-boundary Co-operation. Život. Prostr., Vol. 34, No. 1, 25–29, 2000.*

Boundary region Skalica is one of the 9 boundary districts on the frontier with the Czech Republic and it spreads in the northern part of the historical region Záhorie. Hitherto different forms of unofficial trans-boundary co-operation (e.g. associations) were transformed to the Euro-region Pomoravie after elimination of some legislative barriers (partners from Morava in the Czech Republic and Austria), of which the region Skalica has become the part. More research programmes and projects connected with trans-boundary co-operation preceded to this process, about which we inform in our contribution.

V súvislosti s viacerými celoeurópskymi tendenciami (procesmi globalizácie, európskou integráciou, koncepciou "Európa regiónov", renesanciou regionalizmu a lokalizmu atď.) sa mení situácia aj v rozvoji regiónov a miest SR. V poslednom období rastie záujem o skúmanie pohraničných regiónov. Jedným z nich je v SR aj pohraničný región Skalica (identický s okresom Skalica), ktorý je súčasťou rozsiahlejšieho historického regiónu Záhorie.

Základná charakteristika pohraničného regiónu Skalica

Historický región Záhorie plnil počas minulého režimu funkciu tranzitného regiónu s obmedzením aktivít v zóne pri rakúskych hraniciach a s málo dynamickým hospodárskym rozvojom. Po spoločensko-politických zmenách v strednej Európe, predovšetkým po otvorení hraníc s Rakúskom a rozdelení ČSFR, sa situácia radikálne zmenila.

Podľa súčasného územného a správneho usporiadania SR (Zákon NR SR č. 221/1996 Z. z.) je okres Skalica jedným z 9 okresov na hranici s ČR. Je najsevernejším okresom Trnavského kraja a severnou časťou historického regiónu Záhorie. Okres patrí rozlohou (359 km²), počtom obcí (21), ako aj počtom obyvateľov (47 tis.) medzi menšie okresy SR. Sídлом okresu a zároveň hraničným mestom je Skalica (15,2 tis. obyv. r. 1998) a hraničnými obcami sú i ďalšie dve mestá okresu – Holíč (11,6 tis. obyv.) a Gbely (5,2 tis.).

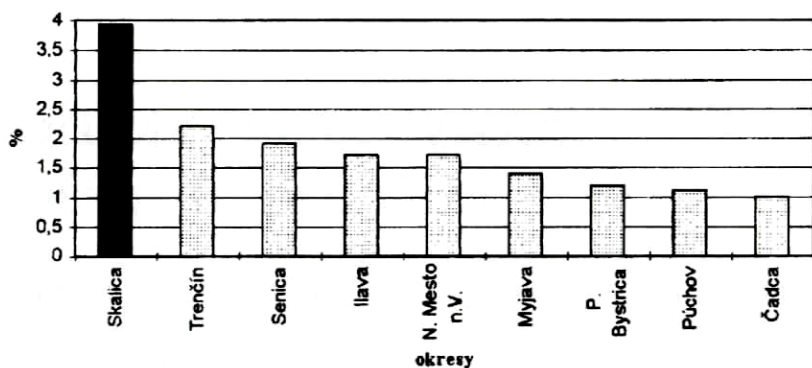
Na rozdiel od severnej a strednej časti, kde hranicu medzi SR a ČR tvoria pohoria, v južnej časti, kde sa na-

chádza opisovaný región, tvorí hranicu rieka Morava, a práve v tomto úseku je slovensko-česká hranica najpriechodnejšia. Svedčí o tom aj zo všetkých hraničných okresov najhustejšia sieť cestných a železničných colných priechodov. Aj vďaka tomu má región Skalica v súčasnosti najvyvinutejšie cezhraničné väzby zahŕňajúce široké spektrum okruhov spolupráce. Špecifikom sídelnej štruktúry je štvormestie Skalica, Holíč, resp. Hodonín, Strážnice, rozdelené štátnou hranicou, čo vytvára veľmi dobré východiskové predpoklady na vznik medzisídelných väzieb.

Okres Skalica má zo slovenských okresov tiež výrazne najvyšší podiel obyvateľstva českej a moravskej národnosti (4,1 % r. 1991) a medzi mestami drží tento prímát Holíč (7,0 %) hneď nasledovaný Skalicom (4,8 %) – (obr. 1 a 2).

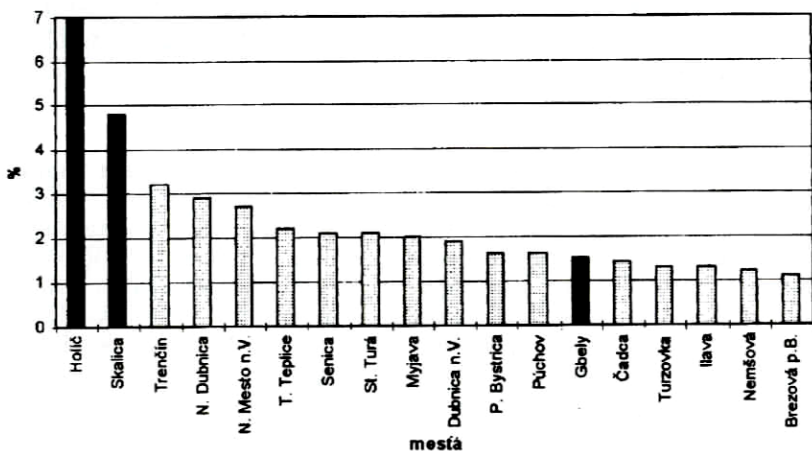
Od spolku a združení k euroregiónu

V severnej časti Záhoria, kde podstatnú časť hranice s ČR tvorí okres Skalica (zvyšok okres Senica), na rozdiel od ostatných úsekov slovensko-českej štátnej hranice, bola v doterajšom vývoji (od vzniku SR a ČR) cezhraničná spolupráca v určitej forme aj oficiálne podložená a rozvíjali ju viaceré organizácie. Potvrďuje to doterajšia činnosť *Spolku pre podporu Pomoravia* (sídlí v Hodoníne a Skalici), aktivity *Združenia obcí Záhorskej oblasti (ZOZO)* so sídlom v Skalici od r. 1997, združenia *INFOREG* (sídlom v Zohore), ale i aktivity jednotlivých obcí Záhoria. Vo väčšine týchto aktivít hralo významnú úlohu okresné mesto Skalica.

1. Podiel obyvateľov českej a moravskej národnosti v okresoch hraničiacich s ČR (1991)

2. Podiel obyvateľov českej a moravskej národnosti v mestách okresov hraničiacich s ČR (1991)

Najvýznamnejšou organizáciou, zaoberajúcou sa doterajšou spoluprácou slovenských a moravských obcí, bol *Spolok pre podporu Pomoravia* (so slovenskou aj českou účasťou), ktorý vznikol r. 1992 (ako spolok s medzinárodným prvkom mohol byť zaregistrovaný na Ministerstve vnútra SR až r. 1993) a za svoj hlavný dlhodobý cieľ si vytýčil splavenie rieky Morava a vybudovanie kanála Dunaj – Morava – Odra – Labe. Okrem splavenia rieky Morava a jej nasledujúceho energetického využitia sa spolok snažil aj o splnenie niektorých ďalších čiastkových cieľov – postupný rozvoj cestovného ruchu a turizmu v regióne Pomoravia, vytváranie nových pracovných príležitostí, udržiavanie dobrých susedských vzťahov na rieke so zvláštnym dôrazom na ekológiu, tvorbu propagačných materiálov a pod.

Okres Skalica je súčasťou regiónu Záhorie, v ktorom obyvatelia, na rozdiel od väčšiny našich historických regiónov, nestratili identitu so svojím regiónom. Dôkazom toho je aj dobré fungovanie (jedno z prvých sformova-

ných regionálnych združení ZMOS-u) a účasť takmer všetkých obcí v ZOZO. Súčasťou činnosti ZOZO je aj udržiavanie cezhraničných vzťahov so susedným moravským a rakúskym regiónom.

Všetky tieto aktivity doslova nahrávali snahám o vytvorenie euroregiónu, ktorého súčasťou by bol aj región Skalica. Donedávna však tomu bránila nepripravenosť právnych noriem a aj neochota predchádzajúcej vlády podporiť takéto aktivity. Výrazným medzníkom v cezhraničnej spolupráci SR všeobecne, nielen s ČR, bolo podpísanie Európskeho rámcového dohovoru o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami alebo orgánmi 7. septembra 1998 v Štrasburgu. Podpísanie tohto dohovoru znamená pre SR logické završenie jej dovtedajšieho úsilia o jasné vymedzenie právneho rámca pre rozvíjanie cezhraničnej spolupráce.

Po tejto zásadnej zmene sa začali iniciatívne prípravy na vznik viacerých euroregiónov v SR, medzi nimi hral aktívnu úlohu aj región Skalica. V Strážnici a Skalici sa v júni 1999 uskutočnila prvá konferencia o cezhraničnej spolupráci, ktorej súčasťou bol aj slávnostný akt podpísania česko-slovensko-rakúskej deklarácie o vzájomnej cezhraničnej spolupráci s perspektívou vytvoriť

Euroregión Pomoravia (EUPO). Za slovenskú stranu bolo partnerom novovzniknuté *Regionálne združenie Záhorie (RZZ)* – má charakter regionálnej rozvojovej agentúry), za Rakúsko *Regionalverband Weinviertel* a za Českú republiku *Sdružení obcí a měst jižní Moravy*. Je prekvapením, že hlavným partnerom za SR nebol logicky doterajší reprezentant miest a obcí Záhoria – ZOZO. Tento fakt, ako aj vyjasňovanie si pozície týchto subjektov (RZZ a ZOZO) zbytočne komplikuje situáciu v novo sa tvoriacom euroregióne. V decembri 1999 bola v Skalici opäť usporiadaná konferencia zameraná na metodické otázky prípravy projektov cezhraničnej spolupráce, spojená s výmenou doterajších poznatkov a skúseností z týchto aktivít.

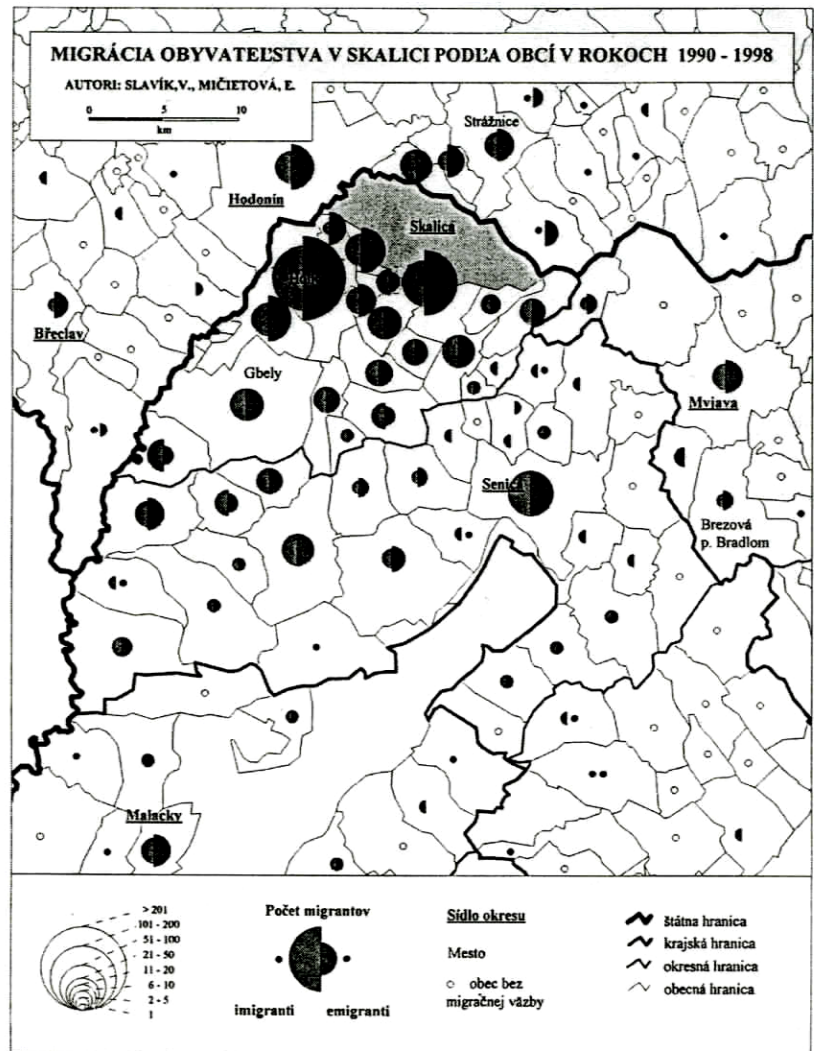
Výskumné programy v regióne Skalica

Na katedre humánnej geografie a demogeografie PRIF UK v Bratislave sa uskutočňuje pod vedením autora tohto príspevku už niekoľko rokov výskumný

program zameraný na priestorové aspekty cezhraničných väzieb a cezhraničnej spolupráce s ČR. Výsledky prvých výskumov (analýza hranice, predpoklady cezhraničných väzieb a spolupráce, intenzita vybraných druhov väzieb – dochádzka za prácou, migrácia atď., anketa o cezhraničných väzbách, cezhraničná spolupráca v plánovacích dokumentoch) boli prezentované na viacerých medzinárodných konferenciách. Zatiaľ najpodrobnejší výskum sa realizoval práve v regióne Skalica.

Súčasnou výskumného programu v tomto regióne je aj monitoring a analýza všetkých druhov cezhraničných väzieb a cezhraničnej spolupráce, pričom intenzita týchto väzieb (migrácia, dochádzkové väzby, dopravné spojenie, cestovný ruch, kultúrne styky, športové akcie, mediálna sféra atď.), sa porovnáva so situáciou pred r. 1993 (rozdelenie ČSFR). Výskumný program sa uskutočňuje v spolupráci s Mestským úradom Skalica. V období 1993–1996 sa na podrobnom terénnom výskume zúčastnilo takmer 200 študentov Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave, odvtedy sa vo výskume neustále pokračuje. Prvé výsledky boli zhrnuté v expertíznej analýze *“Postavenie Skalice ako centra osídlenia”* (Slavík a kol., 1994) pre MsÚ Skalica, ktorá sa využívala pri organizácii a riadení mesta a pri tvorbe nového územného plánu mesta. V súčasnosti je v tlači monografia o meste Skalica (Slavík a kol., 2000), ktorá svojim dominantným zameraním na súčasnú transformačnú etapu nemá medzi monografiami našich miest obdobu. Mala by prezentovať a propagovať Skalicu ako príklad progresívne sa vyvíjajúceho mesta a jeho spádového regiónu v súčasnej transformačnej etape. V rámci projektu ECOS-OUVERTURE INWARD II bola spracovaná štúdia *“Napojenie regiónu Skalica na Baťov kanál a riekú Morava”* (Slavík, 1998). Viaceré čiastkové témy sa riešili, resp. riešia v rámci bakalárskych, diplomových a doktorských prác.

Z doterajších výskumov cezhraničných väzieb a spolupráce jednoznačne vyplýva, že sledovaný najjužnejší úsek hranice s ČR v regióne Skalica má najlepšie predpoklady na cezhraničnú spoluprácu, čo vyplýva z dlhodobej tradície spolupráce, najmenších bariér a naj-

hustejšej siete colných priechodov. Intenzita väzieb je v tomto regióne (s výnimkou odchádzky za prácou v okrese Čadca) najväčšia a má najkomplexnejší charakter. Povrdzujú to aj výsledky doterajších výskumov kolegov geografov z Brna (Řehák, 1997, štúdie, diplomové práce atď.), pričom niektoré z nich sa realizovali už v spoločnej koordinácii (napr. rovnaká anketa po celej hranici SR a ČR vo vybraných lokalitách).

Napojenie regiónu Skalica na Baťov kanál a riekú Morava

Oslovenie mesta Skalica moravskými partnermi s návrhom na napojenie sa na Baťov kanál a riekú Morava za účelom rozvoja vodnej turistiky možno hodnotiť ako výsledok doterajších dlhodobých tradične dobrých sused-

Skalica – letecká snímka

ských vzťahov a rôznych foriem spolupráce. Skalica patrila v minulosti k centráram formovania česko-slovenskej vzájomnosti, bola sídlom Dočasnej vlády pri formovaní Československa. Od r. 1993 sa situácia radikálne zmenila, nastalo aj určité obmedzenie väzieb (predovšetkým dopravných liniek) a spolupráce, napriek tomu si Skalica a jej región zachováva široké spektrum cezhraničných väzieb. Svedčí o tom aj aktivita Spolku Pomoravie. Z celého spektra cezhraničných vzťahov i v zmenených podmienkach patria k najstabilnejším kultúrne a športové väzby. Realizácia uvedeného projektu napojenia Baťovho kanála je predpokladom, že sa tieto väzby ešte zintenzívnia.

K novým trendom rozvoja cestovného ruchu patrí dostupné presadzovanie nových atraktívnych foriem turizmu a rekreácie. Patrí medzi ne aj vodná turistika. V SR zatiaľ nie je rozvinutá, čo je významným faktorom osobitosti tejto ponuky a jej atraktívnosti v celoslovenských pomeroch. Aj táto skutočnosť je významným faktorom na podporu riešeného projektu. Rozšíri sa tak ponuka atraktívnej formy – vodnej turistiky v regióne Skalica. Spolu s doterajšou ponukou komplexu kultúrnych pamiatok v meste a okolí, rekreačného strediska Zlatnícka dolina, športových zariadení a plánovaných ponúk cykloturistiky a vinohradníckej zóny sa spektrum možností pre rozvoj turizmu výrazne rozšíri. Podľa doterajších skúseností partnerov z Moravy, kde je už prevažná časť Baťovho kanála (celková dĺžka ca 50 km) v prevádzke, by po napojení Skalice (kde kanál na hranici končí) mohlo navštevovať toto mesto okolo 20 000 návštevníkov z Moravy – záujemcov o vodnú turistiku. Významným fakto-

rom je aj to, že z celého úseku kanála patrí práve Skalica medzi najatraktívnejšie miesta (pamiatky, vinohradníctvo, folklór a pod.). Brzdou uskutočňovania tohto projektu je zatiaľ časový posun realizácie projektu obchvatu mesta a nového hraničného priechodu (neďaleko ukončenia kanála).

V decembri 1999 bol pre mesto Skalica schválený nový projekt PHARE pre r. 2000 ako jediný z cezhraničných projektov na hranici s ČR. Ide o projekt rozšírenia existujúcej a kapacitne nepostačujúcej ČOV a kanalizácie v dvoch lokalitách novej výstavby bytov.

Plánovacie dokumenty a cezhraničná spolupráca

Od rozdelenia ČSFR a vytvorenia SR a ČR bolo pripravených viacero významných plánovacích dokumentov týkajúcich sa aj pohraničných regiónov. Na celoslovenskej úrovni to bola *Koncepcia územného rozvoja SR I. návrh (1994) a II. návrh (1997)*, na regionálnej úrovni *územné plány nových krajov*, resp. *programy rozvoja vybraných regiónov*, na lokálnej úrovni *územné plány a stratégie rozvoja miest a obcí atď.*

V rámci *Koncepcie územného rozvoja SR* sa cezhraničná spolupráca nerieši osobitne, ale na rozdiel od predchádzajúcich dokumentov tohto charakteru je snaha o zosúladenie s celoeurópskymi tendenciami vývoja. Pokiaľ ide o hranicu s ČR, uvádza sa v zozname významných prihraničných oblastí len oblasť Holíč a Skalice s oblasťou Hodonína a Strážnice a oblasť Čadce s Jablunkovom. V princípoch rozvoja rekreácie a turizmu je všeobecne deklarované venovať väčšiu pozornosť cezhraničným vzťahom (malému pohraničnému styku). Cieľom je nadviazať na medzinárodný turizmus a orientácia na tie druhy a formy turizmu, ktoré sú predmetom medzinárodného záujmu. Regiónu Skalica sa týka predovšetkým kultúrno-poznávaci a tranzitný turizmus, okrem tradičných foriem má predpoklady na rozvoj cykloturistiky, individuálnej vodnej turistiky (Morava, Baťov kanál), jazdeckta atď. Hlavnými realizátormi procesu turizmu by mali byť samosprávne orgány. K rozvoju cezhraničnej spolupráce by mali prispieť aj plánované zmeny v kategorizácii viacerých ciest vedúcich k hranici s ČR (realizácia obchvatu v Skalici), modernizácia železničných tratí a posilnenie colných priechodov (predovšetkým Skalica-Sudoměřice).

Pre región Skalica je na úrovni regiónu platný od r. 1998 *Územný plán Trnavského kraja* a tiež *Program rozvoja*

regiónu Záhorie, ktorý bol spracovaný r. 1995. Pokiaľ ide o cezhraničnú spoluprácu s ČR, pri odvetvových prognózach sú plánované aj konkrétne kroky, ktorých realizácia by výraznou mierou prispela k naplneniu tejto spolupráce. Týka sa to predovšetkým oblasti rekreácie a turistiky (predovšetkým budovania cyklotrás), rozvoja dopravnej infraštruktúry, technickej infraštruktúry a verejnoprospešných stavieb. Najviac zmien je plánovaných práve v rámci Trnavského kraja.

V *Programu rozvoja regiónu Záhorie* bola medzi silné stránky tohto regiónu zaradená jeho výhodná poloha na hranici s ČR a predpoklady na rozvoj cestovného ruchu. Je charakteristický vysokým podielom tranzitného cestovného ruchu, na ktorom sa výrazne podieľajú návštevníci z ČR. S rozvojom cezhraničnej spolupráce priamo súvisí plánovaná cykloturistická trasa pozdĺž Moravy a dobudovanie rekreačných oblastí, ako aj príprava podmienok na vyhlásenie NP Pomoravie.

V posledných rokoch boli spracované viaceré územné plány miest v prihraničných regiónoch s ČR. Ako príklad *územného plánu* môžeme uviesť mesto Skalica, ktoré je jedným z dvoch hraničných miest. Územný plán mesta bol spracúvaný r. 1995–1996 a schválený r. 1996 (Hanzlík, Lupták, 1995). Okrem plánovaného obchvatu centra mesta, nového hraničného priechodu a konštatovania hraničnej polohy, sa autori tohto plánu vôbec nezaoberali širokou škálou cezhraničných väzieb (pre toto mesto a jeho okolie charakteristickou) a možnosťami ich ďalšieho rozšírenia a využitia pre rozvoj mesta, napriek tomu, že čerpali z expertíznej štúdie, ktorá tieto otázky skúmala a upozorňovala na ne (Slavík a kol., 1994). Pri príprave ďalších plánovacích dokumentov bude treba väčšmi dbať na ich súlad s novými cezhraničnými aktivitami.

Región Záhorie, ktorého súčasťou je aj región Skalica, stáva sa vzhľadom na zmenenú geografickú polohu jedným z najperspektívnejších regiónov SR. Z doterajších analýz cezhraničných väzieb a spolupráce vyplynulo, že v regióne Skalica majú tieto väzby najvyššiu intenzitu (s výnimkou dochádzky za prácou v regióne Čadca) a zároveň majú zo všetkých pohraničných regiónov s ČR najkomplexnejší charakter a že tento úsek hranice sa ukazuje ako mimoriadne disponovaný na úplnú integráciu. Preto je i logické, že v tomto priestore sa formuje jeden z prvých euregiónov na území SR. Pre naplnenie cieľov rozvoja tohto nového euregiónu pokladáme za užitočnosť výsledkov doterajších výskumných progra-

Dom kultúry v Skalici podľa projektu Dušana Jurkoviča

mov a projektov, ako i pripravovaných projektov za nevyhnutné.

Literatúra

- Hanzlík, M., Lupták, M., 1995: Územný plán sídelného útvaru Skalica. Koncept riešenia. Bratislava.
- Řehák, S., 1997: Aktuální změny prostorových interakcí na moravskoslovenském pomezí. Širší závěrečná správa o řešení grantového projektu GA ČR reg. č. 205/951184. Masarykova univerzita Brno. 34 pp. + přílohy.
- Slavík, V. a kol., 1994: Postavenie Skalice ako centra osídlenia (Expertízna analýza pre Mestský úrad Skalica). Katedra humánnej geografie a demogeografie PRIF UK Bratislava. 153 pp.
- Slavík, V., 1997: Sídelnogeografické aspekty rozvoja regiónov na príklade regiónu Záhorie a mesta Skalica. In Aktuálne problémy regionálneho rozvoja. Zborník referátov z medzinárodnej konferencie IROMAR. Banská Bystrica, p. 177–183.
- Slavík, V. (ed.), 1998: Projekt napojenia regiónu Skalica na Baťov kanál a riekú Moravu. Projekt Ecos/Ouverture – Inward II. Mestský úrad, Skalica, 51 pp.
- Slavík, V., Halás, M., 1998: Cezhraničné väzby a cezhraničná spolupráca SR a ČR na príklade okresu Skalica. Geografické informácie, 5, p. 64–70.
- Slavík, V., Halás, M., 1999: Cezhraničná spolupráca SR a ČR a plánovacie dokumenty a projekty. Geografie XI. Část A, p. 209–217.

RNDr. Vladimír Slavík, CSc. (1953), odborný asistent katedry humánnej geografie a demogeografie PRIF UK, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava
E-mail: slavik@fns.uniba.sk